

Еуђен Чинч¹

Висока школа струковних студија за образовање васпитача

Михаило Палов

Вршац

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.100-109

Стручни рад

МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ У ФУНКЦИЈИ СТВАРАЊА ЕЛИТЕ ИЛИ ОПШТЕ КУЛТУРНЕ ЕМАНЦИПАЦИЈЕ

Резиме: Постојала су и постоје различита схватања да ли институционализовано музико образовање треба да укључује само оне који манифестују даровитост у овој области, очекујући се од њих да дођу до уметничке перформансе, или бављење музиком треба да буде жеља и потреба што више категорија у друштву, доприносећи општем културном развоју друштва. Традиције и образовни системи разних земаља дају нам интересантне одговоре на ову дилему.

Кључне речи: музичка даровитост, елита, систем образовања, традиција.

Дилема постављена у самом наслову рада представља, у ствари, експресију два различита пута којим се једно друштво може кретати у свом културном развоју. Поделе у друштву, доста стриктни и јасно дефинисани оквири деловања у оквиру друштвене категорије, чинили су да кроз векове исто тако раслојен буде и културни развој, иако су потребе различитих социјалних категорија доста често имале много додирних тачака. Потреба човека за што бољим условима живота и стална тежња ка животном конфору, имала је свог кореспондента и у уметности. Мења се однос према испољеном унутрашњем свету, персонификованом у уметничком делу, осцилирајући између тачака које манифестују религијске или практичне потребе (алтамирски цртежи или трагови музичке уметности од пре 30.000 година), забаву, разоноду или филозофски став према уметности, што подразумева постојање поруке. Развој свести и додиривање поменутих тачака дешавало се постепено, некада су тачке додириване истовремено, а понекад су биле у тоталном опозиту. Када је реч о музици, центри интензитета који су према себи привлачили путеве развоја били су углавном персонификовани у

---

¹ vsvaskatedram@hemo.net

религиозном и световном правцу, са вечитом тежњом да немају превише међусобно додирних тачака.

Већ у средњем веку, јасно су биле испољене поделе на музику коју су присвојили виши друштвени слојеви, условно речено елита, уметност посвећена Богу, *резервисана* за његове посланике на Земљи, крунисане главе и њихово окружење, а с друге стране на музику разоноде, не превише захтевну, лаку, неинтелектуализовану, пуну земањског, можда чак недостојну. Наравно, о оваквој латентној али доста упечатљивој подели која се полако али сигурно скицирала у европском средњевековном друштву пуном религијских акцената моћи, о њеном позитивном или негативном утицају на каснији развој уметности можемо дискутовати. Чињеница је да музичко наслеђе, којим се данас Европа поноси, произилази управо из чињенице да је један значајан корпус уметничког стварања током векова био изопштен из целокупног музичког пејзажа у друштву и да се његова трансформација и развој кретао највећим делом у круговима друштвене елите. Да ли би Микеланђело, Моцарт или Бетовен могао да испољи сав свој потенцијал да је његово стваралаштво било усмерено ка естетици већине, ка њеним капацитетима апсорпције уметничког израза и потребама? Одговор на ово питање је сасвим јасан.

Важан моменат у *раздвајању* путева музичког развоја у контексту наше теме, са сигурношћу јесте и појава, тј. развој савременог нотног писма. Тај тренутак, у ствари, заувек раздваја спектре деловања, уметничка средства и целокупни начин схватања музичког уметничког производа, на писани (подређени правилима, конвенцијама, па самим тим и критикама уколико она нису поштована) и неписани, усмени, слободнији, једном речју, уметност без великих естетских претензија. Иако ће се прожимати, поменута два поља музичког стварања, кроз своје представнике, биће заувек у некој врсти надметања. Писана, *озбиљна* музика, без обзира на жанр, биће често сматрана супериорном, вреднијом, јер кроз њу би и њени практиканти били супериорни, имали би приступ елити, без обзира шта то значило и подразумевало. Овакав однос према музици *већине* није најкоректнији, обзиром на велики уметнички потенцијал и изузетну моћ *преживљавања* кроз векове коју је ова *друга музика* испољила упркос недостатку писаног трага.

Ако за битан критеријум евалуације музичког дела узмемо његову постојаност, тј. способност да надживи не само аутора већ и музике укусе различитих епоха, онда слободно

можемо рећи да су значајна дела увек произилазила и кретала се у круговима елите. Овде не говоримо само о *друштвено-финансијској елити* иако је она била главни покретач уметности, већ о *уметничкој елити*, о публици која је кроз формално, или најчешће кроз неформално образовање, била, што би се савременим речником рекло, *активни потрошач уметничког садржаја*. Дела великих композитора, почев од ренесансе, па све до данас, на један или други начин, настајала су захваљујући финансијској потпори друштвено – финансијске елите. Композитори би најчешће били у служби поглавара или Цркве, па су финансијери на неки начин диктирале настајање музичких дела. Огроман део светске музичке баштине настао је захваљујући Цркви, не толико можда њеној наклоности ка самом уметничком чину, већ више практичним богослужбеним потребама. Ипак, сам пут уметничког стварања диктирала је публика која је у Европи у прошлим вековима била сасвим у *теми*, добро је познавала постојеће конвенције и увек приморавала ствараоца да у оквиру њих тражи решења. Свака новина, иако можда не у првом моменту, прихватана је, што је доводило до нових и нових захтева публике, у овом случају музичке елите. Миланска скала, једно од најзначајнијих музичких позоришта на свету, познато је по бурним реакцијама публике како у позитивном, тако и у негативном контексту.

Публика је, дакле, представљала на неки начин, музичку елиту. Та *елита* била је доста бројна а вредна музичка дела не само да су била приступачна великом броју људи, већ је публика била та која је стимулисала њихово настајање. Као што смо већ истакли, била је то публика познавалаца, оних са великим захтевима, а не публика која је као једини циљ приближавања музичком делу постављала себи пуку разоноду. Ова чињеница оспорава данашњи критеријум присутан у медијима да је вредно оно што је тражено, оно што већина сматра добрим. То би могло да буде прихваћено када би ми данас пред собом имали исто тако претенциозну публику као у Моцартово или Бетовеново време, чији је укус био заснован на задивљујућој музичкој култури. Данашња публика, на глобалном нивоу, а поготову код нас, не може се похвалити овом карактеристиком.

Који је разлог томе што већина данашње публике не припада музикој елити, естетски активном *конзументу* вредног музичког дела? Разлог свих разлога јесте афирмација потрошачког друштва са свим његовим колатералним елементима, персонификованим у уметности. Све што нас окружује треба да

буде симплификовано и подређено комфору, што подразумева и одсуство претераног интелектуалног уплита. Музика треба да је једноставна, порука јасна на прво, не на друго или треће слушање, а, што је најважније, треба да повлађује публици, да је сматра супериорном. Одсуство стрпљења, воље за тражењем уметничке поруке, владање идејом *нећу да знам ништа што не треба да знам*, није део корпуса вредног уметничког дела, а управо је то главни дезидерат данашњег односа према музици. Више се и не поставља питање постојаности уметничког дела. Битан је тренутни ужитак, а способност заборавља јучерашњег, корелисано са сталном афирмацијом нечег новог, представља срж уметничког схватања. Музика није сама себи довољна, она мора бити део целокупног визуелног и, чак, физичког доживљаја и као таква је и вреднована. Синкретизам уметности (музике, ликовне уметности, специјалних ефеката), управо оно што је у прошлости представљало основ музике ван оквира елите, сада је на постољу. То су чињенице и односи данашњице, истичемо их без упуштања у њихову анализу.

Уплив у *уметничке воде*, њено добро познавање, активно перципирање, али и само кокетирање, одувек је представљао знак приближавања или припадања друштвеној елити. Уметнички чин, стварање дела, подразумевало је у прошлим вековима (а исто је и данас), постојање значајне финансијске потпоре. Она би уметницима стизала из добростојећих друштвених слојева, који су углавном сачињавали и већи део корпуса уметничке елите. Наравно, одувек је било и биће оних који располажу великим финансијским средствима, ту су да помогну уметнички чин, али се никако не могу довести у везу са културном елитом, иако сами себи увелико у њој проналазе место. Сви поменути феномени видљиви су у нашем данашњем музичком животу.

Не треба имати нарочито истанчану способност опажања па приметити да се општеприхваћене музичке вредности, данас, налазе на приличној удаљености од обичне публике, а ту пре свега мислимо на нашу, српску музичку сцену. Да ли смо се некада упитали зашто је то тако, зашто је публика посвећена *правом* музичком делу доста малобројна, зашто нека светски призната музичка дела не могу продрети до укуса највећег дела публике? Наравно, у овом случају се упоређујемо са другим европским народима, елиминишући комплексе који често владају нама, а манифестују се кроз мишљење да смо ми далеко од цивилизованог света, да можда нама тамо није место. Да ли ми заиста треба да живимо са тим комплексима или треба да

потражимо одговоре на нека питања и заувек престанемо да сами себе сматрамо европљанима другог реда.

Постоји више разлога за неакцесибилност музички вредних дела, за то да већина таква дела сматра на неки начин елитистичим, а не својим, па самим тим и не покушава да се њима приближи. Ако се удубимо у ову проблематику, не можемо да се не осврнемо на историјску прошлост. Прва музичка школа у Србији основана је доста касно, 1899. године, и то тек након што су иницијативу за њено оснивање покренули интелектуалци школовани у познатим европским центрима, Риму, Лајпцигу, Минхену, међу којима је значајну улогу играо Стеван Стојановић Мокрањац. Наше поднебље имало је вековима друге приоритете, а уздицање културног живота сигурно није било међу њима. Наравно, не треба заборавити да је у областима северно од Дунава ситуација била значајно другачија. У *Панонији* се већ почетком деветнаестог века, а вероватно и раније, оснивају разна музичка друштва у која су били укључени како музички *професионалци* тако и обични љубитељи Еутерпе. То је представљао значајан фактор за развој акцесибилности музичког дела.

Већ смо скренули пажњу на улогу Цркве и њених представника у развоју културног живота у западној Европи. Велики део светске музичке баштине, управо чини музику посвећену хваљењу Свевишњег. За разлику од Западне цркве чија је музика базирана на нотном писму, (стандардизована), па оно у њеним круговима постаје доступније обичном свету, православна песма, и, наравно, српско црквено појање вековима је преношено усменим путем, било је склоно моделирањима и сталним метаморфозама. Нотно линеарно писмо је често било сматрано симболом западњаштва па се, самим тим, изграђивала и дистанца према оваквој врсти музике. Наравно, не треба трошити речи на доказивање улоге коју је Црква имала у усмеравању културног развоја нације, обзиром на чињеницу да су клерици неретко били једини представници интелектуалне елите.

Нећемо се посебно бавити не тако давно завршеним периодом *братства и јединства*, али не можемо а да не приметимо последице које су свесно или несвесно донели неки његови фрагменти. У жељи да сви буду *једнаки*, да нема недостижних сфера за *радничку класу*, често се догађало да се културна политика прилагођава управо тој радничкој класи, па је у том смислу музику требало приближити свима. То је доста често рађено накарадно, публика је полако била навикавана да се задовољава просеком, чак псеудовредностима. Тако су у

медијима, који се у међувремену развијали, полако доспевали деинтелектуализовани културни модели а вредна музичка дела се још више одвајају од корпуса публике. Она су ту, постоје и цене се, али не представљају потребу већине, већ убедљиве мањине.

Најзад, образовни систем, проистекао из свих ових претходно поменутих фактора, место музике у њему, има такође своје грехе. Обавезно музичко васпитање и образовање у оквиру школовања које почиње у вртићу не успева, из разних разлога, да превише утиче на развој музичке свести и односа према музичком делу.

Међутим, ако боље размислимо, схватићемо да у оваквом систему који код нас али и у другим државама полако губи корак са реалним потребама ученика којима зато школа полако постаје *секундарни облик образовања*, часови музике и остале музичке активности у оквиру школе и не могу много да учине. Подизање *музичке свести* мора прећи и у *ингеренције* других институција. У овом тренутку усмеравамо свој поглед ка музичким школама и ту, нажалост, наилазимо на зид. Наше музичке школе немају такву конфигурацију функционисања, а често ни воље да се баве културном еманципацијом већине. Колико се само пута десило да родитељ жели да упише дете у музичку школу, а да тамо наиђе на баријеру у виду одговора- *прекасно је* или *дете није довољно талентовано*. Зашто се добијају такви одговори? Једноставно зато што се истог тренутка размишљање усмерава на успех тог детета, истог тренутка се оно ставља у могући алгоритам максималног учинка и професионалног бављења музиком. Ни једног тренутка се не помишља да је то дете, иако можда нема неке посебне способности, дошло у музичку школу из љубави према музици или жеље родитеља да музику приближе детету. Добро је што музичке школе код нас форсирају учинак, у најмлађем детету виде победника на такмичењима, али није то једина, или не треба да буде превасходна *тема рада* за музичке школе. Заборавља се да уметност ипак није спорт, да она носи важну поруку, а не мора да буде у сазвучју са перформансом. Нека од те деце ће одиста постати велики уметници, али би већина, онај део деце који није примљен у музичку школу под изговором да је или касно, или узалуд, постала будућа компетентна публика. Активним учешћем у уметничком чину, дете стиче самопоуздање, музика му се више не чини недостижном, а нација добија целовиту интелектуалну личност са доста добро формираним естетским критеријумима.

Музичке школе су код нас једине институције које имају капацитет да се посвете подизању укупне музичке писмености,

развишљајући на овај начин. Било би изванредно када би постојале и неке друге институције које би се бавиле акцесибилизацијом музике, ослобођене *терора* перформансе и стварања *чуда од детета*, као што је то случај у другим државама, не тако удаљеним од нас, кроз такозване *школе народне уметности*, у којима се до одређеног нивоа изучавају инструменти, соло певање, разне игре и основи нотног писма. Реално гледано, то је у даљој будућности, код нас, неизводљиво. Зато, музичке школе морају преузети и ову делатност, ако заиста желимо да се нешто промени набоље у културном животу. У супротном, препознавање и потреба за вредним музичким делом ће и даље бити одлика културне елите а не већине. Концертне дворане ће и даље бити празне а медији, руковођени гледаношћу, сервираће нам вредна музичка дела у нејнезгоднијим могућим терминима.

Када је реч о вртићима и музичком васпитању које деца стичу у школама, оно би морало бити осмишљено на другачији начин. Можда циљеви и постављени исходи и не представљају проблем, али садржаји и практично извођење наставе у великом броју случајева, да. Музичко васпитање-музичка култура, предмет је који се често запоставља и незаинтересованошћу самих наставника.

Један од проблема лежи, међутим, и у садржајима, у вокалним и инструменталним репертоарима који су предвиђени за извођење од стране деце. Они носе бреме читавог образовног система, анахрони су, далеко од реалних очевања деце која себи и наставнику постављају гомилу питања. Модернији садржаји, савремене обраде и другачији начин *сервирања* музичког дела, спадају у данашње обавезне активности наставника. Данашњица нас обавезује, свидело се то нама или не, да садржаји буду сваки пут другачије презентовани, јер имају *ограничен рок трајања*. Часови хора и репертоари такође морају претрпети озбиљне концептуалне трансформације. Академизам полако попушта пред синкретизмом музике, покрета, костима, специјалних музичких ефеката.

Не смемо заборавити још један веома важан аспект, када говоримо о приближавању музичког дела већини, а то је онај психолошко- педагошки, који се тиче развијања продуката креативног мишљења. Ову функцију такође морају активно преузети садржаји музичког васпитања почев од вртића па до средњег и високог образовања. Њена општеприхваћена и потрђена важност, аргумент је у прилог промени концепције и

менталитета рада у оквиру музичких школа, које зарад перформансе жртвују развој креативног мишљења. Постоје изузеци, али сами исходи, циљеви, ипак нису добро постављени. Тако је оригиналност често спутавана од стране наставника, а у циљу бржег савладавања нечег што је чврсто, сигурно, конвенционално. У таквој констелацији, у којој лични печат ствараоца не може доћи до изражаја, не може бити речи ни о креативном уметничком чину. Богатство идеја треба искористити, а данас је управо постојање разних идеја једно од богатстава. Немојмо заборавити да је у прошлим вековима тежња заједничким стваралачким принципима представљала дезидерат, док данас, а то је нарочито тековина двадесетог века, уметност управо цени различитост и личну идеју.

Отвореност према новом и непознатом, креативна маштовитост, данас је можда много боље испољена у односу на прошлост. Она мора бити израженије мотивисана у садржајима музичког васпитања. Наши ученици, па и студенти, навикли су да немају превише свог личног удела у процесу учења, преферирају готова решења, алгоритмичност без уплива новог. У таквом начину развијања *несебично им помаже* образовни систем, исти онај који је изнедрио и њихове професоре, па самим тим ситуација се врти у зачараном кругу. Ако је такав систем до сада функционисао, то сада више није случај. Управо је музика област у којој се и деца, ученици и студенти могу наводити на креативно размишљање, што, опет, даље води ка стварању једне праве и здраве културне елите, и до њеног значајнијег *ширења* ка већини.

Акцесибилизација, тј. приближавање музичког дела већини, што бројнијој публици, доводи до још једног позитивног померања, а то је стварање аргументоване музичке критике. Активно бављење уметничким чином, али не површно, већ темељно и дуготрајно, уз поштовање свега онога што би подразумевало неку врсту *rigoris artis*-а, ствара добро утемељену критику. Толико пута музичко дело процењују они који не располажу ни основним музичким појмовима и принципима. То је управо и знак да нешто у друштву, у овој области, није постављено онако како би требало.

Наше друштво се бар декларативно налази у реформама. Приближавамо се моменту када ћемо на неки начин постати компатибилни са општим европским вредностима које укључују и културне вредности. Не смемо дозволити да јаз који сада постоји између *музике елита* и потребе већине остане толико непремостив колико је он данас. Постоје начини његове неутрализације али за

то је потребно да фактори који би на то могли да утичу пређу са декларативног на конкретно. Потрошачко друштво коме тежимо није нам баш неки савезник. То, међутим, не треба да буде изговор. Са ситуацијом се морамо мирити јер живот тече, развија се и без нас, и никако нас неће преклињати да му се придружимо. Модерне тенденције цене акцију, перманентну, инвентивну. Инертност се скупо плаћа.

Не можемо дозволити да музичко образовање остане, као што је сада случај, углавном конципирано да још више одвоји музичко дело од публике, да га у неком, негативном смислу, елитизује. Треба имати снаге и храбрости за крупан, епохални захват промене концепције, а потом и целокупног система. У противном, културни живот у друштву неће под дејством инерције више моћи да функционише, јер публике ће бити све мање. Потрошачки менталитет, који уништава све пред собом, створиће неке нове елите чије прве представнике, друштвене узор, све чешће имамо прилику да видимо на екранима или насловним страницама свакодневице.

Литература:

- Benito, Y. (2003): *Copiii supradotați. Educație, dezvoltare emoțională și adaptare socială*. Iași: Editura Polirom.
- Блажич, М.(2005): *Талентовани и социјална средина*; Зборник 11, Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача *Маихаило Палов*.
- Богуновић, Б. (2005): *Неке карактеристике наставника инструмента у музичкој школи*; Зборник 11, Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Bughici, D.(1979): *Dicționar de genuri și forme muzicale*; București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România
- Крећу, С. (1997): *Психопедогогија успеха*; Iași: Editura Polirom.
- Гојков, Г. (2008): *Дидактика даровитих*; Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача *Маихаило Палов*.
- Ђорђевић, Б.(2007): *Како родитељи, наставници и инструктори схватају (разумеју) појмове и термине: даровитост и талент у Одрасли о даровитој деци и младима*, Београд: Учитељски факултет.
- Ђорђевић, Б. (2005): *Даровити и други одрасли*; Зборник 11, Вршац, Виша школа за образовање васпитача.
- Јоксимовић, С. и Богуновић, Б. (2005): *Наставници у контексту наставе и постигнуће ученика*; Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Кук, Д. *Језик музике*; Београд: Нолит.

- Лелеа, Ј. (1999): *Даровитост на предшколском и млађем школском узрасту*. Зборник 1, Вршац: Виша школа за образовање васпитача, стр. 148-153
- Мејер, Ј. Б. *Емоција и значење у музици*; Београд: Нолит.
- Радовић, Ж. В. (2007): *Родитељи о даровитој деци и младима у Одрасли о даровитој деци и младима*, Београд: Учитељски факултет.
- Радош – Марковић, К. (1983): *Психологија музичких способности*; Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Радош К. (1992): *Музика као предмет психолошког истраживања*; Психологија, вол. XXV, бр. 1-2.
- Чудина Обрадовић, М. (1990): *Надареност – разумијевање, препознавање, развијање*; Загреб, Школска књига.

Eudjen Cinc, PhD

Preschool Teacher Training College *Mihailo Palov*
Vrsac

**Music Education in the Function of Creation of Elite or
General Cultural Emancipation**

There have been various views on whether institutionalized music education should involve only those who manifest giftedness in the field, expecting them to reach artistic performance, or involvement in music should be a strive and a need of as many categories in society as possible, contributing to general cultural development of the society. Traditions and educational systems of different countries offer interesting answers to the dilemma.

Key words: musical giftedness, elite, educational system, tradition.

